

021.7:659.24

A MŰSZAKI KÖNYVTÁRI PROPAGANDÁRÓL

/Az OMKDK által 1962-re meghirdetett könyvtárosi pályázat néhány
hasznos tapasztalata/

Terebessy Ákos

Az 1962-re meghirdetett pályázatra többségükben a nagyobb könyvtárak jelentkeztek, de a kisebb könyvtárak is szép számmal vettek részt a "vetélkedés"-ben. A kiküldött három különböző kérdőív, amelyen a résztvevők az elvégzett munkáról számoltak be, egyúttal arra is szolgált, hogy ötleteket adjon a propagandamunka hatékony elvégzéséhez. A jelenlegi cikk - amely néhány eredményes munkamódszer leírásával akar segítséget adni minden könyvtárosnak - valószínűleg már sokak által ismert propaganda-módszereket közöl, a különböző változatos megoldások összefoglalása minden könyvtári szakember számára mégis tanulságos lehet.

Folyóiratkörözés

A Láng Gépgyár műszaki könyvtárában a műszaki és fizikai dolgozók közötti aktív könyvtári propagandamunka területén a legjobb eredményeket a folyóiratok körözésével érték el.

A könyvtáros a műszakiak között már hosszabb idő óta körözte a folyóiratokat, bejelöléssel hiva fel az érdekeltek figyelmét az érdekesebb cikkekre. Mindamellet, hogy a körözésnél az elveszett folyóiratok száma minimális volt, mégis bátor kezdeményezésnek számít az, hogy a jóval nagyobb létszámú fizikai dolgozók között hasonló folyóiratkörözést indítottak. Kezdetben csak néhány szocialista brigáddal és kisebb műhellyel alakítottak ki közvetlen kapcsolatot, azaz ezek kapták meg a főleg ismeretterjesztő folyóiratokból álló "csomagokat", később azonban ezt a kört tovább bővítették annyira, hogy ma már a gyár minden jelentősebb műhelyében a dolgozóknak lehetőségük van a folyóiratok folyamatos olvasására. A könyvtár azonban nemcsak a körözésben résztvevők körét igyekszik bővíteni, hanem lassan a folyóirat "csomagok" összetételének színvonalát is emeli. Az ismeretterjesztő és szórakoztató műszaki lapok közé fokozatosan bekerültek a több figyelmet, tanulmányozást igénylő szaklapok is. Tulzás lenne azt állítani, hogy a Láng Gépgyárban minden fizikai dolgozó ma már mérnök-technikusi szinten olvas, de kétségtelen, hogy ez a könyvtár

már tuljutott az első és talán legnehezebb akadályon, és közelebb került a fizikai dolgozókhoz.

A folyóiratkörözés más problémát jelent a kutató és tervező irodák műszaki könyvtáraiban. Ezekben az intézetekben általában a könyvtáros a beérkező folyóiratokat átnézve, azok tartalmát figyelembevéve küldi ki, ill. körözi a téma után érdeklődő műszakiak: tervezők, kutatók között. Ilyen módon egy-egy körözött lap legfeljebb 3-4 fő kezébe kerül. Sok kutató és tervező intézet műszaki könyvtára az "adok, hogy adj" elve alapján csak úgy adja át a legfrissebb szakfolyóiratokat, ha az azokban található jelentősebb cikkekről - amelyeket különben is elolvasnak - rövid tartalmi kivonatokat készítenek, és ezzel együtt juttatják vissza a könyvtárnak. Ezen az uton a körözés nemcsak az egyéni érdekeket szolgálja, hanem minden tervező és kutató számára hozzáférhetővé teszi a szakfolyóiratok tartalmát. A körözésnek ezt a formáját hatékonyan alkalmazzák a legtöbb kutató és tervező intézetben.

Dokumentációs szolgáltatások körözése

A dokumentációs szolgáltatások körözése különösen az utóbbi másfél évben terjedt el nagyobb mértékben. Az üzemek, kutató és tervező irodák műszaki könyvtáraiban ez a terjesztő tevékenység a magyarországi dokumentáció hármastagoltságának megfelelően háromféle dokumentációs szolgáltatásra terjed ki:

- a központi /OMKDK/,
- az alközponti /KGM, NIM stb./,
- a saját szolgáltatásokra /üzemi, intézeti lapszemlék/.

A szolgáltatások megjelenési formáját tekintve a lapszemlék és más hasonló formában megjelentetett, de nem a legfrissebb anyagot tartalmazó /tehát nagy átfutási idővel készülő/ kiadványok a folyóiratokkal együtt kerülnek körözésre. Az 1961. évi könyvtári statisztikai felmérés adatai szerint a vállalatok, intézetek műszaki dolgozóinak mindössze 20 %-a figyeli rendszeresen, ill. olvassa a központi és csak 13,2 %-a az alközponti szolgáltatásokat. Ez főleg arra vezethető vissza, hogy a könyvtárak ezeket a szolgáltatásokat kis példányszámban rendelik meg, és így nincs meg annak a lehetősége, hogy széleskörű propagandát fejtsenek ki az érdeklődés fokozása érdekében.

A többi - karton, különálló lapok formájában megjelenő - szolgáltatás körözése már sokkal bonyolultabb az előbbinél. A legtöbb könyvtár az OMKDK témafigyelési és figyelőkartonszolgálatát annyi példányban rendeli meg, hogy az érdekeltekhez eljuttatott példányok mellett még a könyvtár számára is megtartsanak, és lerakjanak egy példányt. Néhány könyvtár a fentiektől eltérően csak egy példányban rendel meg egy-egy témát, és azokat az érdekeltek között körözi, majd visszaérkeztük után lerakja. Azok a könyvtárak, amelyek lapszemléket, tájékoztatókat készítenek, a beérkező témafigyeléseket itt is publikálják.

Kiállítások, ankétok

A kiállítások, ankétok rendezése az egyik legeredményesebb propagandamódszer, mert ezeknek megtekintésére, ill. az előadások meghallgatására a dolgozókat nagyobb arányban lehet mozgósítani, és így egy-egy alkalommal egyszerre több ember kaphat áttekintést a legújabb műszaki problémákkal foglalkozó szakirodalmi termékekről. Kétségtelen, hogy főleg nagyobb kiállítások rendezése komoly anyagi áldozatokkal jár, és talán ez az oka annak is, hogy egyelőre csak kevés helyen választják a könyvtári propagandának ezt a módját.

Néhány műszaki könyvtár olyan megoldást talált a kiállítások rendezésére, amely nem jelent nagyobb költséget, mégis megfelelő szinten képes fokozni az érdeklődést a műszaki irodalom és a különböző dokumentációs szolgáltatások iránt. Példaként itt újra a Láng Gépgyár műszaki könyvtára említhető, ahol a könyvtáros a gyári ipari-tanulók vizsgamunkáiból készített kiállítást használta fel arra, hogy a műszaki könyvtár könyv- és folyóiratanyagát is propagálja. Hasonló jellegű kiállításokat rendezett több nagyobb üzem könyvtára is, kihasználva az ujtási iroda vagy a helyi MTESZ szervezet által rendezett kiállítások nyújtotta lehetőségeket. Az így megrendezett kiállításoknak azért van nagy jelentősége, mert nemcsak a műszaki irodalom különböző termékeit mutatják be, hanem termelőeszközöket - tehát gépeket, szerszámokat stb. - vagy késztermékeket is, szemlélítve a műszaki irodalom és a termelés egyre közvetlenebbé váló kapcsolatát.

A kiállítások rendezésében a könyvtárak számára kitűnő alkalmat jelentett az ebben az évben első ízben megrendezésre került "Műszaki Könynapok". Több üzemi, intézeti könyvtár tetszetős kiállításon mutatta be a műszaki irodalom legújabb termékeit.

Az ankétok a kiállításokhoz hasonlóan sok új olvasót, érdeklődőt szerezhetnek a műszaki könyvtáraknak. A rövid, 20-25 perces szakirodalmi ismertetések mind a műszaki, mind pedig a fizikai dolgozók között népszerűvé válhatnak, ha a szakmát és a szakkönyvet egyaránt jól ismerő előadók mondják el véleményüket egy-egy műszaki könyvről. A legtöbb üzemben a szakirodalom ismertetése valamilyen szakmai előadáshoz, ujtási ankéthoz vagy tapasztalatcsere-megbeszéléshez kapcsolódik. Ezek sok tekintetben eredményesebb propagandát jelentenek a műszaki könyvek, folyóiratok számára, mint az önálló előadások. He-lyes tehát, ha a könyvtárak kihasználják a különböző megbeszélések, ankétok nyújtotta lehetőségeket, és összekapcsolják ezeket könyvtáruk vonatkozó anyagának bemutatásával.

A fizikai dolgozók olvastatása, szerződés szocialista brigádokkal

Az 1962. évi könyvtári pályázat egyik fő célja az volt, hogy a műszaki könyvtárak a szakirodalom rendszeres tanulmányozása érdekében fejtsenek ki széleskörű propagandát a fizikai dolgozók körében. Ennek a követelménynek a legtöbb üzemi műszaki könyvtár igyekezett eleget tenni. A Csepel Autógyár műszaki könyvtára elsőként a szocialista

brigádokkal vette fel a kapcsolatot. A brigádok és a könyvtár között kötött szerződések útján sikerült megoldani a fizikai dolgozók jelentős részének rendszeres szakirodalmi ellátását. A műszaki könyvtár összesen hét brigáddal kötött szerződést, és külön ötven brigád szakirodalmi ellátását vállalta. A Láng Gépgyár műszaki könyvtára a fizikai dolgozók között megindított folyóiratkörözés mellett, szintén a szocialista brigádokkal kötött szerződésekkel igyekezett a fizikaiak fokozottabb olvastatását megoldani. Ezt bizonyítja az alábbi szocialista szerződés is, melyet az "5 éves terv" Szocialista Brigád és a műszaki könyvtáros kötöttek:

SZOCIALISTA SZERZŐDÉS

A Láng Gépgyár "5 éves terv" szocialista brigádja és a Láng Gépgyár műszaki könyvtárosa között.

A műszaki könyvtáros biztosítja az 5 éves Terv szocialista brigád tagjainak a termelés emelése érdekében vállalt alkalmi munkához, valamint mindennapos feladatainak minél jobb elvégzéséhez a legújabb technikai haladást képviselő könyveket és folyóiratokat.

A brigád tagjai a műszaki fejlődést elősegítő haladó munkamódszereket és jelentősebb újításokat - bevezetés és diffúzió után - a műszaki könyvtárral szoros körben való tapasztalat cseréből közlik.

A szerződés teljesítésének egyes szakaszaiból rendszerint feljegyzést fog készíteni.

Budapest, 1962. é. 14.-én

Tóth László
.....
brigád vezető

Árkai László
.....
műszaki könyvtáros

A fizikai dolgozók között végzett propagandamunka eredményességét mutatják a pályázaton résztvevő könyvtárak statisztikai adatai is. Az 1962-es év első nyolc hónapjában a beiratkozott olvasók száma 2938 fővel emelkedett, ebből 1470 /50 %/ volt a műszakiak, 953 /32,6 %/ a fizikai dolgozók és 515 /17,4 %/ az egyéb /adminisztratív stb./ dolgozók száma. A felsorolt számadatokról kitűnik, hogy a fizikai dolgozók arányszáma jelentősen emelkedett, de mivel ez az emelkedés csak a pályázaton résztvevő mintegy 43 könyvtárra vonatkozik /a hálózathoz tartozó könyvtárak alig 5 %-ára/, ezen a területen bőven akad tennivaló.

**Az üzemi ujságok
hasznosítása**

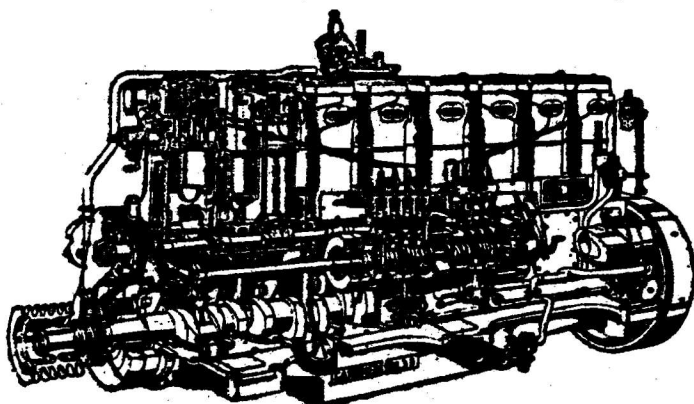
Minden üzem, vállalat, iroda életében kétségtelenül jelentős szerepe van a rendszeres időközönként megjelenő üzemi ujságoknak. Mivel az üzemi ujságok, belső híradók az üzem belső problémáiról és az ott lezajlott eseményekről, újdonságokról írnak, a vállalati dolgozók részéről nagyarányú érdeklődésre számíthatnak. Az üzemi lapokban közzétett minden híradás ilymódon nagyon jelentős lehet.

Az üzemek, vállalatok műszaki könyvtárainak többsége felhasználja az üzemi ujság által nyújtott lehetőségeket. A könyvtárak által az ujságokban közzétett közlemények a legkülönbözőbb formában jelenhetnek meg. A leggyakoribb a műszaki könyvtárba beérkezett könyveket felsoroló közlemény és ennek bővítettebb formája, ahol a könyvekről

Új típusú síni-jármű motor

— A műszaki könyvtár közleménye —

Ezt a képes teljesítményű sorozatot az angolai Gardner cég korábbi típusából fejlesztették ki. Az alaptípus 138 jelzésű, és négyüzemi, közvetlen befec-	ke, depedis úgy, hogy minden egyes dugattyú külön-bőlőkre támaszkodik. Az előző típusokhoz képest megnövelt teljesítményt műretváloztatás nélkül, ne-	nyolchéteres kivétel előb-bíval van felszerelve, depedis két indítómotorja van. Üzemanyagszállítás gravitáció útján, vagy membrán-szivattyúval is történhetik.
---	---	--

A 138 motor szerkezeti vázlatja.

rövid tartalmi ismertetést, annotációt is közölnek. Az érdeklődés fokozását az előbb ismertetett módszernél hatékonyabban szolgálják a külföldi folyóiratokból "kiemelt" és magyarra lefordított technikai újdonságokat ismertető cikkek. Az üzemi újságban közzétett közlemény azonban akkor a legeredményesebb, ha egy-egy témakört a külföldi szakirodalom felhasználásával tökéletesen ismertet. Ilyen közleményeket jelentet meg a "RABA"-ban, a Wilhela Pieck Vagon- és Gépgyár üzemi lapjában a gyár műszaki könyvtára.

Általános tapasztalat szerint az üzemi újságokban megjelentett közlemények komoly segítséget jelentenek a műszaki könyvtáraknak a szakirodalom propagandájában.

Ajánló bibliográfiák

Ajánló bibliográfiákat a műszaki könyvtáraknak csak kis része készít. Ennek oka az, hogy még nem ismerték fel ezek jelentőségét a propagandamunkában, másrészt a legtöbb könyvtárhoz az irodalomkutatás és az ajánló bibliográfia fogalmát nem tudja elválasztani egymástól. Pedig az egy-egy olvasóréteg /mérnök, technikus, szakmunkás/ részére összeállított és esetleg rövid tartalmi ismertetéssel ellátott kis szakirodalmi gyűjtemények nemcsak az érdeklődők számára adnak egy bizonyos szakterület irodalmára vonatkozóan felvilágosítást, hanem felkeltik azoknak az érdeklődését is, akik nem szereztek kellő ismereteket saját szakterületük, szakmájuk legfrissebb irodalmáról. Az időközönként összeállított bibliográfiáknak elsődleges célja az egy szakterülettel foglalkozó legújabb irodalom /szakkönyv, folyóiratcikkek stb./ felsorolása, ismertetése és népszerűsítése. Az ajánló bibliográfiák készítését tehát feltétlenül be kell építeni a műszaki könyvtárak propagandamunkájába.

A műszaki könyvtárak kapcsolata a vállalati ujitási mozgalommal és a vállalati, intézeti képzéssel, oktatással

A műszaki könyvtárak fejlődése a termelő és kutató munka fokozódó fellendülése következtében az utóbbi időben erőteljesen meggyorsult. Ma a műszaki könyvtárak legnagyobb része felismerte, hogy könyvtárának az intézetek, vállalatok "vérkeringésében", azaz a termelő, tervező és kutató munkában résztvevő olyan tényezőnek kell lennie, amely a kitűzött tervfeladatok teljesítését nagy mértékben segíti. Ez a felismerés megváltoztatta munkájukat, de ez még csak a minimális segítségnyújtáshoz volt elég, hiszen a fejlesztési tervek nem jutottak el a könyvtárhoz, és a vállalat ujitási mozgalmával is csak igen laza, formális volt a kapcsolat. Szükséges volt tehát, hogy a vállalatvezetés végre felismerje annak a már sokszor ismételt gondolatnak lényegét, amely kiemeli a műszaki könyvtárban tárolt és feldolgozott

szakiirodalomnak a jelentőségét a termelésben és a kutatásban. Ez a felismerés kétségtelenül még sok helyen hiányzik, néhány helyen pedig még nem érte el a megkívánt szintet, de már sok vállalat életében pozitív eredmények is mutatkoznak.

Köztudomású, hogy a legújabban megjelent szakirodalmi termékek a legújabb gyártmányokat, technológiai eljárásokat, kutatási eredményeket ismertetik. Az ujitási mozgalom számára tehát a szakirodalom igen fontos bázist, "kincsesbányát" jelenthet. Ma már minden vállalat ujitó irodája ujitási feladattervet készít az elkövetkezendő évre. Sajnos, ezek a feladattervek csak néhány helyen jutnak el a műszaki könyvtárhoz is, pedig az egyes feladatok megoldását a könyvtár által a tervekhez mellékelte vonatkozó szakirodalmi gyűjtemény könyvekből teheti. A győri Wilhelm Pieck Vagon és Gépgyár és a Dunai Vas- és műszaki könyvtára, valamint a vállalati ujitó irodák között kialakult megfelelő kapcsolat eredményeképpen mindkét üzem ujitási feladatterve az egyes feladatok mellett a megoldáshoz szükséges szakirodalmat is megadta. Az évenként benyújtott és elfogadott ujitások 70-80 %-a, bár minden valóságosság szerint - nemcsak az említett két üzemben, hanem minden vállalatnál - a szakirodalom felhasználásával születik, mégis az ujitók zöme nem tünteti fel a megfelelő rovatban a felhasznált cikkek és könyvek címét. Nagyfokú felvilágosító munkára van szükség ahhoz, hogy a benyújtott ujitásokon a felhasznált szakirodalmat felsorolják, és ennek alapján a műszaki irodalom hasznosítása hozzávetőlegesen forintokban is kifejezhetővé váljék. A fejlődés szempontjából okvetlenül szükség van a műszaki könyvtár és az ujitó iroda szorosabb együttműködésére, hiszen ez mindkét részleg munkáját eredményesebbé teszi.

Az előbbihez hasonló fontossága van a műszaki könyvtár és a vállalaton, intézetben belül folyó szakemberképzés, továbbképzés kapcsolatának. Ha a könyvtár és az oktatási osztály vagy akár oktatási feladatok kapcsolata jó, akkor a képzés bármely formájában résztvevő dolgozók feltétlenül hozzájutnak a tanulmányaikhoz szükséges szakirodalomhoz. A műszaki könyvtár ugyanis sok esetben komoly segítséget tud nyújtani a tankönyvek beszerzéséhez, ugyanakkor az oktatással való közvetlen kapcsolat útján hozzájuthat olyan kiadványokhoz is, amelyek kereskedelmi forgalomba nem kerülnek, és így beszerzésük sok esetben a korlátozott példányszám miatt lehetetlen, de tartalmuk műszaki szempontból fontos és értékes. Helytelen lenne azonban, ha valamelyik műszaki könyvtár a vállalati oktatás számára szükséges könyveket, jegyzeteket a képzésben résztvevők létszámának megfelelő példányszámban a könyvtár számára szerezne be, és venné állományba. Itt tehát vigyázni kell arra, hogy a műszaki könyvtár túlzott segitleni-akarásával ne váljék kizárólag az oktatást támogató könyvtárrá.

Műszaki fejlesztési terv, kutatási terv és a műszaki könyvtárak

A műszaki könyvtárak munkájának az üzem, intézet műszaki fejlesztési tervéhez vagy kutatási tervéhez kell igazodnia. Egyelőre a-

zonban ezeket a terveket a könyvtárak többsége nem ismeri, és nem

kapja meg, így természetesen nem tud ezekhez igazodni sem. Sok helyen már felismerték, hogy a műszaki könyvtáraknak nagy szerepük van a tervekben szereplő célok megvalósításában. Azok a vállalati és kutatóintézeti könyvtárak, amelyek a kapott tervek alapján végzik munkájukat tervszerűen, a műszaki fejlesztést, kutatást megfelelő szinten támogatva tudnak dolgozni.

A műszaki fejlesztés támogatására a legkitűnőbb rendszert a Csepel Autógyár műszaki könyvtára dolgozta ki. Itt ugyanis az egyes feladatokat szerint valósítják meg a kül- és belföldi szakirodalom figyelmét. A folyóiratokból és szakkönyvekből kiválogatott értékes cikkekről, fejezetekről azonnal értesítik az érdekelt szakembereket, sőt figyelemmel kísérik azt is, hogy azok mennyire használják fel a kérdések megoldásához az így kapott dokumentumokat. Ha egy-egy fejlesztési feladat megoldódott, akkor annak a témának további figyelését megszüntetik. Másik értékes oldala a most röviden ismertetett eljárásnak, hogy miután a feladatok megoldást nyertek, megállapítható a felhasznált szakirodalom mennyisége, és ennek alapján lemérhető a könyvtár segítő munkája is.

. . .

Az ismertetett propagandamódszerek és a fejlettebb műszaki könyvtárak jelenlegi munkájának rövid összefoglalása az OMKDK által 1962. évre meghirdetett könyvtári pályázatban résztvevő mintegy 43 különféle műszaki könyvtár munkájának felmérése alapján történt. A műszaki irodalom propagandája terén a fentiekben ismertetett eredmények még nem mondhatók nagyoknak, és az eddig végzett munkán is van még javítani való. De egyrészt az itt felvetett gondolatok, másrészt a nagyobb vállalatokban most létrejött műszaki propaganda irodák is azt bizonyítják, hogy a műszaki propaganda jelentősége nagy mértékben megnőtt, és hatékonyságának további fokozásával behatóbban, intézményesebben kívánnak foglalkozni az ipar minden területén.

TEREBOESSY, A.: On technical library propaganda

The competition announced in 1962 by the Hungarian Central Technical Library and Centre for Documentation made possible a number of interesting and individual solutions of the application of the various methods of propaganda in the library. Circulation of periodicals, circulation of the services of documentation, exhibitions, organized discussions, the solution of the systematic reading of manual workers, the use of factory newspapers for propaganda, the preparation of recommending bibliographies, improvements in the relations between the work of the technical libraries and production, all aim as a whole, but also separately at the improvement of the efficiency of library propaganda. The few, outlined practical solutions serve to facilitate for every librarian in the technical libraries the performance of efficient technical propaganda which helps to rise the standard of production. The libraries can only then support efficiently the development of industry, if they bring to the knowledge of technically trained and manual workers, by the extensive use of the methods of propaganda, the latest technical achievements.